

IRODALMUNK KÜLFÖLDI BARÁTJA: GIANPIERO CAVAGLIÀ PROFESSZOR

Kihasnálva az „újságíróskodásból” adódó lehetőségeimet, igyekeztem a hazai napilapokban, folyóiratokban is beszámolni a magyarságtudomány olaszországi eredményeiről, illetve a magyar irodalom fordításának olaszországi új eseményeiről. A 80-as évek végén ugyanis a torinói és a nápolyi egyetem két kiváló hungarológus tanára, Gianpiero Cavaglià és Marinella D'Alessandro jelentkeztek első „modern” magyar irodalmi fordításaikkal a római e/o kiadó kelet-európai sorozatában, egymás után jelentetve meg Krúdy Gyula, Kaffka Margit, Örkény István, Esterházy Péter és más, 20. századi „modern” magyar irodalom képviselőinek műveiből készült fordításait. Az egyik első kiváló fordító, a 19–20. századforduló magyar irodalmának egyik legkiválóbb kutatója, Gianpiero Cavaglià torinói magyar tanszékvezető volt, míg a nápolyi magyar tanszék tanára, Marinella D'Alessandro, mint Márai Sándor, Kaffka Margit, Füst Milán, Esterházy Péter és sok más mai magyar író fordítója szerzett magának igen komoly érdemeket.

Irodalmunk külföldi barátai: Beszélgetés Gianpiero Cavagliával (Új Tükör, 1985. február 3.)

Az 1979-ben Torinóban rendezett olaszországi hungarológiai kollokvium egyik nagy meglepetését Gianpiero Cavaglià fiatal olasz irodalomtörténész jelentette, aki akkor ugyan még kissé tört magyarsággal, de teljesen új, közép-európai összefüggéseiben egyéni módon elemezte és értékelt Balázs Béla költészetét. A fiatal olasz kutató, aki a nyugdíjba vonuló Paolo Santarcangelit, a magyar líra neves olasz népszerűsítőjét váltotta fel a torinói egyetem magyar tanszékén, két éve újabb meglepetéssel szolgált a magyar irodalom olasz barátainak: fél éven belül két Krúdy-fordítása, az *Aranykéz utcai szép napok*, majd *A vörös postakocsi* jelent meg olaszul a torinói Marietti Kiadó gondozásában. Stílushű fordításait igen ala-

pos elemző tanulmányok kísérik. A közelmúltban Budapesten beszélgettünk munkájáról.

– *Nálunk, Magyarországon, van egy olyan tévhit, hogy a külföldi kollégák először valami személyes ok miatt fognak hozzá a magyar tanuláshoz, aztán kezük ügyébe kerül egy magyar verskötet, és a magyar költészet vonzásának hatására egész életüket a magyar irodalom tanulmányozásának, népszerűsítésének és fordításának szentelik. Magam, a római egyetemen ennek épp az ellenkezőjét tapasztalom. A legtehetségesebb hallgatók nem a magyar szakosok közül kerülnek ki, hanem az irodalom, nyelvészet, történelem szakos hallgatók közül, akik valamilyen szakprobléma tanulmányozása során kerültek kapcsolatba a magyar kultúrával. Vagyis az út a kultúrán át vezet el a nyelvhez, és csak ezt követve – az irodalomhoz.*

– Én sem magyar szakosként kezdtem. Először filozófiai és esztétikai tanulmányokat folytattam, elsősorban a torinói egyetem nagy hírű esztétikaprofesszorának, Luigi Pareysonnak és tanítványának, Gianni Vattimo professzornak hatására. Később a német filozófia helyett német irodalomtörténettel foglalkoztam. A német irodalmi tanszék vezetője akkor Claudio Magris, az osztrák és a közép-európai századforduló nemzetközi hírű professzora volt. Hatására jutottam el a német irodalomtól az osztrák, a bécsi kulturális körön át Magyarországra. Paolo Santarcangeli is segített ebben, egyetemi előadásain ismerkedtem meg a 20. század első felének magyar költészetével, s így kezdtem el foglalkozni a magyar irodalom tanulmányozásával. Doktori disszertációm a magyar avantgárd történetéről írtam.

– *Az utóbbi években az olasz és magyar szakkiadványokban egymás után jelentek meg tanulmányai Balázs Béláról, a fiatal Lukács Györgyről, Krúdy Gyuláról, Kassák Lajosról, Kerényi Károlyról. A tudományos kutatómunka mellett pedig öt éve vezeti a torinói egyetem magyar tanszékét.*

– Igen, immár öt éve tanítom a magyar irodalmat. Bevallom, nem könnyű munka. Főleg azért nem, mert jobbára csak a Petőfi

utáni magyar irodalomból készültek olasz fordítások, ezek közül is sok elavult, illetve hozzáférhetetlen. Így, amikor két évvel ezelőtt a magyar felvilágosodás és a magyar neoklasszicizmus irodalmáról tartottam főkéllégiumot, az előadásokkal egyidejűleg fordításokat kellett készítenem, hogy a hallgatók kezébe szöveget is adhassak, mert a régi klasszikusokból egyáltalán nem készültek fordítások, a hallgatók pedig csak az egyetemi tanulmányaik végén képesek magyarul is a művek elolvasására, feldolgozására. Ráadásul az olasz egyetemeken kevesen választják fő tárgyként a magyart, viszont ez nem akadályozza annak, hogy a többségében angol, német, francia szakos diákok is megismerkedjenek a magyar kultúrával. Én azt a célt tűztem ki magam elé egyetemi munkámban, hogy megpróbáljam csökkenteni a magyar irodalom elszigeteltségét. Így az elmúlt években az utolsó két évfolyamon a német és angol irodalomtörténezz kollégákkal közösen tartottunk szemináriumokat az európai szentimentalizmusról, vagy a Bildungsromanról, és nem kis meglepetéssel érzem, ha arra gondolok, hogy a torinói egyetemen végzett angol és francia szakos tanárok között lesznek, akik tudják, hogy élt valahol Európa közepén egy Kármán József vagy egy Jósika Miklós nevű magyar író. Fő kutatási területemnek továbbra is a közép-európai századfordulót és az avantgárd mozgalmak kialakulását tartom, de ezek mellett szívesen foglalkozom más érdekes és időszerű kutatással. Már nyomdában van egy tanulmánykötetem a szentimentalista regényről, amelyben Rousseau és Goethe regényeinek elemzése mellett önálló fejezetet szántam a 18. századi magyar regényirodalom kialakulásának. Az akkori magyar próza két remekművére szerettem volna felhívni a korrall foglalkozó szakemberek figyelmét: Mikes Kelemen *Törökországi levelekére* és Csokonai Vitéz Mihály *Csókók* című idilljére.

– *Úgy látszik, nemcsak egyetemi munkáját, hanem egész tudományos és fordítói tevékenységét meghatározza az a célkitűzése, hogy leküzdje a magyar irodalom olaszországi elszigeteltségét. Az ön két Krúdy-fordítása, valamint Kaffka Margit Színek és évek című regényének Marinella D'Alessandro igen szép, stíushű fordí-*

tásában megjelent kiadása végre megtörték a jeget. Már nemcsak Gianni Toti, Paolo Santarcangeli és Umberto Albini versfordításai jelentik Olaszországban a magyar irodalmat, hanem a századelő legkiemelkedőbb regényei is. Ezek a fordítások egyszersmind egy másik úrt is mintha kitöltenének. A háború után az olasz kulturális körökben már-már azt hitték, hogy Jókain, Mikszáthon, Herczeg Ferencen és Déry Tiboron kívül nem létezik magyar prózairodalom. A kulturális feladaton kívül mit jelent önnek a fordítás?

– Nagyon szép és nagyon nehéz munkát, feltétlenül művészi tevékenységet. Nagyon nagy boldogság volt Krúdyt fordítani, sajátos stílusát olaszul visszaadni. De meg vagyok róla győződve, hogy a magyar irodalom külföldi kutatója számára szinte kötelező is a magyar művek fordítása. Én például hiába írtam volna meg tanulmányaimat Krúdy művészetéről, mert addig Olaszországban senki sem ismerte ezt a nagy magyar író.

– Milyen a magyar irodalom helyzete jelenleg Olaszországban?

– Sokkal jobb is lehetne. Hiányoznak a fordítások, különösen a prózai művek, regények, novellák, a mai magyar irodalom jelentősebb műveinek fordításai. És hiányzik egy új, korszerű és valóban átfogó jellegű magyar irodalomtörténeti kézikönyv olaszul, amelyből az olasz olvasó tájékozódni tudna a magyar történelem évszázadairól, a magyar művészet kiemelkedő képviselőiről. Elfogadhatatlannak tartom, hogy a magyar irodalmat olaszul csak Petőfi Sándor és Déry Tibor művei képviseljék. Igaz, a 20. századi magyar költészetből készültek szép fordításkötetek, de sajnos ma Olaszországban még a legműveltebb emberek között is kevesen olvasnak verseket. Így a magyar verseknek többnyire nincs visszhangjuk. Mít tehetünk? Nekünk, magyar irodalommal foglalkozó olaszoknak kell ráirányítanunk az olasz kiadók és olvasók figyelmét a magyar kultúra, a magyar irodalom értékeire. Tudatosítanunk kell az olasz közvéleményben, hogy a magyar irodalom az európai hagyomány igen értékes vonulatát jelenti, amelynek évszázadokra visszanyúló története és az olasz kultúra számára is fontos képviselői, művei vannak. Minden művelt európai embernek érdemes megismerkedni

velük. Folytatnunk kell a magyar művek fordítását, eleinte olyan művekkel, amelyek beilleszkednek az olasz olvasók jelenlegi ízlésébe. A Krúdy- és a Kaffka-fordításokat megelőzően például másfél évtizede „divatban” volt már az európai századforduló, ezt bizonyította az elmúlt években a magyar szecesszióról és a bécsi századfordulóról rendezett olaszországi kiállítások nagy sikere is. Vagyis akkor foghattunk, a siker reményében, Krúdy és Kaffka Margit műveinek fordításához, amikor az olasz közönség már „megérett” e két sajátos világú, Olaszországban ismeretlen szerző befogadására.

Most a 18. századi angol és francia regények fordítása jött „divatba”. Úgy érzem, megérett a pillanat arra, hogy a magyar próza-irodalom egyik-másik remeke, például Mikes Kelemen *Törökországi levelek* című szép műve megjelenjék olasz nyelven. Amennyiben sikerül megnyernem egy kiadót, szívesen vállalkozom erre az érdekes és izgalmas feladatra.

A VÖRÖS POSTAKOCSI ISMÉT ÚTRA KELT

1992 decemberének végén halt meg az egyik legkiválóbb olasz hungarológus, a torinói egyetem magyar tanszékének fiatal tanára, Gianpiero Cavaglia professzor, nem egy értékes magyar tárgyú monográfia és tanulmány szerzője, Krúdy Gyula és Örkény István műveinek kiváló fordítója – legközelebbi olasz kollégám és barátom. Tanulmányait gyűjteményes kötetben, az 1996. évi hungarológiai kongresszus alkalmával jelentettük meg a római Bulzoni Kiadó gondozásában (Ungheria e l'Europa, szerk. P. Sárközy e Gianni Vattimo. Roma, Bulzoni, 1996.)

A vörös postakocsi ismét útra kelt. Gianpiero Cavaglia halálára (Új Magyarország, 1993. január 5.)

Még egy hete sincs, hogy az *Új Magyarország* 1992. december 27-i számában G. Bruno Ventavoli, a magyar irodalom egyik legtehetségesebb olasz fordítója, Kosztolányi Dezső *Esti Kornéljának* és Ottlik Géza *Iskola a határon* című művének olaszra ültetője, a vele készült riportban meleg szavakkal szólt barátjáról és tanáráról, Gianpiero Cavaglià professzorról, a torinói magyar tanszék vezetőjéről. Szilveszter estéjén érkezett Torinóból a szomorú hír, hogy a tanítványánál csak alig idősebb tanár-barát többé nem segítheti tanítványát tanácsaival, kritikájával, a gyógyíthatatlan kór könyörtelennek bizonyult. Gianpiero Cavaglià halálával az olasz és nemzetközi magyarságtudomány egyik legértékesebb kutatóját veszítette el, amikor teremtő alkotóereje teljében, egymás után jelentek meg Olaszországban a 19–20. századi magyar irodalmat bemutató tanulmányai, monográfiái, egyre nagyobb sikert arattak Krúdy Gyula, Örkény István műveinek általa fordított és gondozott, tudós előszavakkal ellátott kiadásai.

Gianpiero Cavaglià ahhoz az új olasz hungarológus nemzedékhez tartozik, akik nem valamiféle családi vagy egyéb nosztalgiából, hanem a közép-európai kultúra iránti érdeklődésből vezetve, egyetemi tanulmányaik során fedezték fel a magyar irodalom értékeit, és választották a hungarológiát életpályájuknak. Gianpiero Cavaglià a Torinói Tudományegyetem német–esztétika szakán végzett 1973-ban, a 19–20. századforduló közép-európai irodalmának tanulmányozása során kezdett el foglalkozni a modern magyar irodalom kérdéseivel, és lett 1979-ben Paolo Santarcangeli professzor utóda a torinói egyetem magyar tanszékén. Első önálló kötetében (*L'identità perduta – Az elveszett identitás*. Napoli, Guida, 1985.) Goethe és Rousseau szentimentális regényeinek elemzése mellett a Mikes Kelemen és Csokonait bemutató két tanulmány csak posztillaként szerepelt, de 1987-ben megjelent kismonográfiáját (*Gli eroi dei miraggi – A délibábok hősei*. Bologna, Cappelli) már teljes terjedelmében a 19. századvég magyar regényirodalmának szentelte. Másik magyar irodalomtörténeti tárgyú monográfiája eredeti kutatási témát dolgoz fel teljesen újszerű módon. A római hungaro-

lógiai kiadó Gaia sorozatában megjelent *Fuori dal ghetto (Ki a gettóból)*. Carucci, 1989.) a 19–20. századforduló magyar zsidó irodalmát dolgozza fel teljesen objektív módon, nem a szenvedélyek, hanem a legszigorúbb irodalomkritika módszereivel, közép-európai megközelítéssel. Magyar irodalom iránti érdeklődése nem korlátozódott egy meghatározott korszakra vagy kérdésre, tanulmányok sorában foglalkozott a magyar regény kezdeteivel és virágkorával, Jósika, Jókai és Mikszáth művészetével, Krúdy Gyula írói világával, Babits nemzeti liberalizmusával, a magyar avantgárd és groteszk irodalom kérdéseivel, Kerényi Károly és Lukács György esztétikájával. Az irodalomtörténeti és tanári munka mellett kötelességének tartotta a magyar irodalom értékeinek olaszországi megismertetését, ennek során vált Krúdy Gyula *Vörös postakocsijának* és az *Aranykéz utcai szép napok*, valamint Örkény István *Egyperceseinek* és *Macskajátékának* briliáns fordítójává, míg az olasz hungarológiai folyóirat (*Rivista di Studi Ungheresi*) és az olasz könyvszemle (*L'Indice*) szerkesztőjeként is igen sokat tett, hogy a magyar irodalom jelen legyen a mai olasz kultúrában. Nem véletlen, hogy épp az ő tanítványai közül került ki az egyik legtehetségesebb és legtermékenyebb olaszországi magyar fordító, Kosztolányi, Szerb Antal és Ottlik Géza műveinek tolmácsolója, Bruno Ventavoli.

A fiatal olasz professzor a nemzetközi hungarológiai társaság egyik legnépszerűbb és legmegbecsültebb tagjává vált. Műveltségét, finom modorát, emberi figyelmességét nem győztük csodálni. Egész lényével és viselkedésével bizonyította, hogy a másságot és a betegséget is lehet méltósággal és alázattal vállalni. Aki csak megismerte, és barátjának vallhatta magát, mindig tisztelettel és szeretettel fog gondolni rá. Akárcsak kedves szerzői, Csáth Géza és Ady Endre, ő is fiatalon, de *kész* életművel hagyta itt kortársait. Nehéz feladat vár ránk, olaszországi hungarológusokra, ha folytatni akarjuk a közösen elkezdett munkát. De hála munkásságának, Babits, Krúdy, Kosztolányi, Ottlik, Mészöly, Esterházy, a modern magyar irodalom legjelesebb képviselői immár megérkeztek és otthon van-

nak Olaszországban. Csak mi, a barátok tudjuk, hogy a „vörös postakocsin” ismét egy újabb utas távozott el közülünk.